

Koller Boglárka[✦]

Európa differenciált védelme

DOI 10.17047/HADTUD.2026.36.2.58

A cikk az európai védelempolitikát a differenciált integráció elméleti keretében értelmezi. A tanulmány bemutatja a belső differenciálás uniós formáit, különös tekintettel a PESCO-ra, valamint rámutat a külső differenciálás erősödésére a rugalmas együttműködések, ad hoc koalíciók és a NATO-val való kapcsolatok elmélyülése révén.

KULCSSZAVAK: differenciált integráció; európai uniós védelempolitika; PESCO

Europe's Differentiated Defence

This article analyses European defence policy within the theoretical framework of differentiated integration. The study examines forms of internal differentiation within the EU, with particular emphasis on PESCO, and highlights the growing trend toward external differentiation through flexible cooperation, ad hoc coalitions, and deeper relations with NATO.

KEYWORDS: differentiated integration; EU's defence policy; PESCO

Bevezetés

Európa közös védelme az európai integráció egyik legrégebbi célkitűzése.¹ A második világháború utáni évtizedekben a gazdasági integráció gyorsan intézményesült, a közös védelempolitika megteremtése azonban a tagállamok eltérő érdekei miatt nem tudott megvalósulni. A koreai háború (1950) idején rövid időre megvalósíthatónak tűnt egy európai hadsereg létrehozásának gondolata is. Az Európai Védelmi Közösség 1952-ben ugyan megszületett, de 1954-ben a francia ratifikáció elmaradása miatt hamar összeomlott. A kudarc tanulsága kettős volt. Egyrészt a védelemben a belpolitikai törésvonalak (pacifista közvélemény, ideológiai megosztottság) különösen erősen érvényesültek, másrészt a külső fenyegetés érzékelésének változása

✦ Nemzeti Közszerzői Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, tanszékvezető egyetemi tanár – Ludovika, National University of Public Service, Faculty of Public Governance and International Studies, head of department, university professor;
e-mail: koller.boglarka@uni-nke.hu; <https://orcid.org/0000-0001-5709-1116>

1 Dinan 2020; Gilbert 2021; Berend 2016; Gehler 2017; Arató és Koller 2023.

(Sztálin halála utáni enyhülés) gyorsan csökkentette az integrációs lendületet, és a tagállamok elkötelezettségét is a közös védelem megteremtésére. A Nyugat-európai Unió kompromisszuma és a NATO védőernyője ezt követően évtizedekre háttérbe szorították az európai közös védelem megteremtésének ambícióját.²

A hidegháború végével azonban a külső fenyegetések jellege és a válságkezelés módja is átalakult. A délszláv háború és több Európán kívüli konfliktus is rávilágított arra, hogy az Európai Unió gazdasági súlya önmagában nem vált automatikusan védelmi cselekvőképességgé is. Az 1990-es évek intézményi fejlesztései, majd a 2003-as Európai Biztonsági Stratégia és a 2009-ben hatályba lépett Lisszaboni Szerződés új kereteket adtak a védelempolitikának, de a döntéshozatal alapvetően kormányközi maradt. A védelem „közösségiesítésének” gátja továbbra is a tagállamok eltérő politikai akarata maradt.

Krím 2014-es annektálása, majd Oroszország 2022-es teljes körű agressziója Ukrajna ellen visszahozta a hagyományos területi fenyegetés tapasztalatát Európába, ezzel a védelempolitika számára is új ösztönzést teremtve.³ Az elhúzódó ukrajnai háború mellett 2025 elején változást hozott az Egyesült Államok külpolitikai irányváltása is. Trump 2.0 és a transzatlanti viszony bizonytalansága, valamint az európai szereplők, különösen Franciaország és az Egyesült Királyság aktivizálódása előtérbe helyezte a „stratégiai autonómia” 2016 óta hangoztatott céljait.⁴ Fontos jelzés volt, amikor az Egyesült Államok 2025 februárjában Oroszországgal tárgyalt Ukrajnáról az EU és Ukrajna bevonása nélkül, majd ezt követte a Zelenszkij–Trump találkozó, valamint a londoni biztonsági csúcs a brit miniszterelnök kezdeményezésére 2025 elején. A közös védelem kérdése történelmi válaszüthöz érkezett. Az EU keretein belül mélyül és tényleg közös politikává válik, vagy az EU-n belüli és kívüli államok különböző koalíciói válnak az európai biztonsági architektúra meghatározó elemeivé.⁵

E rövid tanulmány célja annak bemutatása, hogy a differenciált integráció elméleti kerete lehetőséget ad a védelempolitika terén kibontakozó eltérő fejlődési utak értelmezésére, és a belső és külső differenciálás azonosítására.⁶

Elméleti keret: differenciált integráció⁷

A differenciált integráció olyan együttműködés, amelyben nem minden tagállam vesz részt ugyanazzal az intenzitással és sebességgel. Különböző „klubok” jönnek létre az Unión belül és kívül, amelyek olykor átfedik egymást, olykor párhuzamosan léteznek.⁸ A jelenség az európai integrációval egyidős, de jelentősége a bővítések és

2 Koller és Éltető 2025, 73.

3 Koller és Éltető 2025, 74.

4 Európai Külügyi Szolgálat 2016.

5 Koller és Éltető 2025, 74–75.

6 A cikk felhasználja a szerző által a differenciált integráció védelempolitikai kapcsolódásairól írt következtetéseit. Koller és Éltető 2025, 73–78.

7 Az elméleti rész felhasználja a szerző egyéb munkáiban a differenciált integrációról összegzett elméleti téziseket. Lásd Koller 2012a, 2012b, 2014, 2017, 2019a, 2019b, 2019c; Koller és Éltető 2025.

8 Koller 2012.

az Európai Unió többszintű válsága⁹ idején nőtt meg igazán, amikor a tagállamok közötti teljes konszenzus megteremtése nehézségekbe ütközött.

A differenciált integrációval lehetővé vált az Európai Unión belül vagy kívül olyan klubok alakítása, amelyek gyorsabban tudnak reagálni az új kihívásokra és válságokra, ahelyett, hogy az Európai Unió belüli, gyakran lassú és nehézkes döntéshozatali folyamatra várnának. A védelem területén a válság által vezérelt differenciálódás gyakran kapcsolódik a stratégiai autonómia elérése iránti törekvéshez és azokhoz az erőfeszítésekhez, amelyek célja a képességbeli hiányosságok differenciált együttműködés révén történő megszüntetése, még akkor is, ha az EU egyidejűleg koherenciára és egységre törekszik külső fellépése során.¹⁰

A differenciált integráció széles körben kutatott és magyarázott jelenség. Egyes szerzők a kialakulásával foglalkoznak,¹¹ mások a jelenség elméleti magyarázataival¹² és a konceptualizációjával,¹³ míg szerzők egy másik csoportja meghatározta az egyes típusait,¹⁴ a differenciált integráció lehetséges hatásait,¹⁵ és vannak olyan szerzők is, akik a polgárok identitására gyakorolt hatását kutatják.¹⁶

A differenciálás lehet szerződéses (opt-outok, megerősített együttműködés) vagy uniós szerződésen kívüli, kormányközi megállapodásokon alapuló együttműködés is. Schengen arra példa, hogy az előbb a közösségi kereteken kívül indult differenciált együttműködés később az uniós jogrend részévé vált (Amszterdami Szerződés), mára pedig már az uniós polgárok által is az EU legjelentősebb vívmányává avaszták szakpolitika.

Míg az opt-out-ok esetében a tagállam kimarad egy adott uniós együttműködésből, amely lehetőséget ad a többi tagállam számára az integrációra, a megerősített együttműködés lehetőséget teremt azoknak a tagállamoknak, akik képesek és elkötelezettek a szorosabb együttműködésre az EU keretei között, nyitva hagyva másoknak is az utat a későbbi csatlakozásra.

A védelempolitika is szakpolitika, egy „önállósult tudományközi diszciplína”,¹⁷ amely ötvözi a politikatudomány, hadtudomány, közgazdaságtudomány, jogtudomány megközelítéseit, és amely „az adott ország vagy szövetség védelmével, haderőinek fejlesztésével, a hadsereg és az egész védelmi szektor felépítésével és működésével foglalkozik”.¹⁸ Így az EU vonatkozásában felmerül a kérdés, hogy vajon a differenciált integráció irányába történő elmozdulás milyen lehetőségeket teremt a védelempolitika számára?

9 Dinan, Nugent és Paterson 2017; Zeitlin, Nicoli és Laffan 2019; Rhinard 2019; Ágh 2023.

10 Rieker és Giske 2021; Rieker és Giske 2023; Siddi, Karjalainen és Jokela 2021.

11 Ehlermann 1995; Kölliker 2001; Philippart és Edwards 1999; Tekin és Wessels 2008; Andersen és Sitter 2006.

12 Schimmelfennig 2019; Leuffen, Rittberger és Schimmelfennig 2022; De Neve 2007; Tekin és Wessels 2008; Král 2008; Koller 2012.

13 Dyson és Sepos 2010; Leruth és Lord 2018.

14 Stubb 1996; Stubb 1997; Stubb 2002; Avbelj 2008.

15 Böttner 2022.

16 Risse 2004; Iversen és Kolvraa 2007.

17 Szenes 2008, 34.

18 Szenes 2008, 27.

A védelempolitikában előnyös lehet a differenciált integráció által nyújtott rugalmasság, hiszen a résztvevők eltérő szuverenitás-definícióval, stratégiai kultúrával, fenyegetésszerzéssel és katonai képességekkel rendelkeznek.¹⁹

A tagállami „klubok” a közös képességfejlesztésben, a védelmi ipari projektekben, a közös beszerzésekben és missziókban differenciált részvétel formájában jelenhetnek meg, ugyanakkor az informális kapcsolatokban is előnyös lehet a differenciált integráció.²⁰

A szerződésen kívüli klubok akkor születnek, amikor a formális uniós döntéshozatal túl lassú, vagy politikailag nem járható út, ugyanakkor a résztvevők nem akarnak lemondani a koordináció előnyeiről. Ilyenkor az uniós intézményrendszerben nem születik meg a közös döntés, de tagállamok egy csoportjának kormányfői megállapodhatnak az együttműködésről.

A differenciált integráció előnye, hogy képes átbillenteni az uniós döntéshozatalt a vétó- és holtponthelyzeteken. Aki többet akar és többre képes, szorosan együttműködhet. A differenciált integráció ugyanakkor kockázatokat is hordoz. Ha a „klubok” tartósan leválnak az EU intézményrendszeréről, akkor új törésvonalakat hozhatnak létre, és az egység helyett fragmentációt és hosszabb távon akár tagállamok egy csoportjának tartós elkülönülését is eredményezhetik.

A védelempolitikában különösen hangsúlyosan jelenhet meg ez a dilemma. A közös fellépés hiánya közvetlen biztonsági következményekkel járhat. A tagállamok túl gyors és kizáró jellegű „klikkesedése” viszont a belső kohéziót gyengítheti.

A kormányközi megállapodások révén kialakult rugalmas rendszerek relevánsak a védelempolitikában, ahol az informális csoportosulások és az érdekelt felek koalíciói irányítási struktúráként működhetnek és idővel visszacsatolhatnak az uniós szintű koordinációba.²¹

A válságokra adott legutóbbi válaszok nemcsak az ad hoc differenciálás elterjedtségét mutatják, hanem a „belső” és a „külső” differenciálás közötti kölcsönhatást is, különösen akkor, amikor a tagállamok kisebb formátumokban működnek együtt, miközben egyúttal uniós szintű finanszírozást vagy szabályozási támogatást is keresnek.²²

A nem uniós szerződésen alapuló megoldások előnyösek lehetnek akkor, ha a tagállamok nem tudnak közös álláspontra jutni, vagy ha az eltérő érdekek miatt lehetetlen az egyhangúság elérése. Mindazonáltal e megoldások megoszthatják a tagállamokat, politikai konfliktusokat generálhatnak, és végső soron veszélyeztetik az Európai Unió egységét.

A védelem területén e kockázatok még nagyobbak, mivel a differenciált együttműködés egyenlőtlen képességfejlesztéshez és inkonzisztens operatív kötelezettségvállalásokhoz is vezethet, gyengítve ezzel az EU kollektív cselekvőképességét.²³

19 Siddi, Karjalainen és Jokela 2021; Amadio Viceré 2022; Amadio Viceré és Sus 2023; Martill és Gebhard 2023; Rieker és Giske 2021; Rieker és Giske 2023.

20 Hoeffler 2019; Faure, Joltreau és Smith 2019; Ewers-Peters és Baciú 2022; Amadio Viceré 2022; Amadio Viceré és Sus 2023.

21 Amadio Viceré 2022; Amadio Viceré és Sus 2023; Martill és Gebhard 2023.

22 Perot és Klose 2022; Klose, Perot és Temizisler 2023.

23 Faure, Joltreau és Smith 2019; Hoeffler 2019; Rieker és Giske 2021.

A kérdés tehát nem az, hogy bekövetkezik-e a differenciálódás a védelempolitikában, hiszen annak már számos megvalósulását látjuk, hanem az, hogy ez olyan kiegészítő megállapodásokba torkollik-e, amelyek végső soron megerősítik az uniós szintű célkitűzéseket (például képességfejlesztés, a védelmi ipar megerősítése, a művelési hatékonyság), ahelyett, hogy párhuzamos struktúrákat és egymással versengő stratégiai prioritásokat hoznának létre.²⁴

Ha az Európai Uniónak nem sikerül összekapcsolnia az integrációs kereten kívül kialakult új, differenciált együttműködési köröket, akkor ez az Európai Unió jövőjére és a többi szakpolitikára is hatással lehet. A védelempolitikai differenciálódás a tagállamok közötti kapcsolatokra is hatással van, hiszen a szakpolitikai alakításában nem minden tagállam vesz részt azonos mértékben és módon. A magországok olyan ipari prioritásokat és preferenciákat alakíthatnak ki, amelyek uniós szinten is dominánssá válnak.²⁵

Belső és külső differenciálás megnyilvánulásai a védelempolitikában

Ahogy az Európai Védelmi Közösség a szuverenitás, a belpolitika és a nagyhatalmi politika összjátékának 1950-es évekbeli, korai integrációs kísérlete volt, úgy az európai védelempolitika jelenkori fejlődési útjainak meghatározásában is a tagállamok eltérő szuverenitás-konceptiói, a regnáló kormányok célkitűzései és ambíciói, de még inkább a nemzetközi rendszer gyors, olykor kiszámíthatatlan átalakulása játszanak szerepet.

A védelempolitikában az Európai Unió a szakpolitika mélyítését és a belső differenciálást együttesen valósítja meg. E cikknek nem célja az uniós védelempolitika történeti ívének felvázolása, hiszen azt számos kiváló hazai munka már megtette,²⁶ az azonban kiemелendő, hogy a védelempolitika 1990-es években kapott új lendületet, amikor a jugoszláv háború és más, Európán kívüli konfliktusok egyre világosabban mutatták meg, hogy az Európai Uniónak nagyobb szerepet kell vállalnia a konfliktusmegelőzésben és a válságkezelésben.²⁷ Bár az Amszterdami Szerződés, valamint a 2003-as Európai Biztonsági Stratégia is mérföldkövet jelentettek a védelempolitika intézményesítésében,²⁸ a fordulópontot a 2009-ben hatályba lépett Lisszaboni Szerződés hozta el.²⁹ A Lisszaboni Szerződés deklarálta a kölcsönös segítségnyújtás és a szolidaritás elvét,³⁰ létrehozta az Európai Külügyi Szolgálatot, amelyek a szakpolitika mélyítésének fontos lépései.

A Lisszaboni Szerződés megnyitotta az utat a belső differenciálás előtt is. Kodifikálta a megerősített együttműködést és a védelem területére is kiterjesztette.³¹ Ennek

24 Faure, Joltreau és Smith 2019; Hoeffler 2019; Martill és Gebhard 2023.

25 Ewers-Peters és Baciú 2022; Perot és Klose 2022; Klose, Perot és Temizisler 2023; Rieker és Giske 2023.

26 Molnár 2018, 2024.

27 Koller és Éltető, 79.

28 European Council 2003.

29 Koller és Éltető, 80.

30 EUSZ 42. cikk; EUMSZ 222. cikk.

31 EUSZ 20-22. cikk; EUMSZ 326-334. cikk; EUSZ 42. cikk (6).

eredményeként jött létre 2017-ben az Állandó Strukturált Együttműködés (PESCO), amely 2025-re Málta kivételével 26 EU-tagállamot számlált.

A PESCO a differenciált védelmi integrációt valósít meg az Európai Unión belül. Formálisan ugyan inkluzív keretet jelent a védelempolitikában, hiszen elvileg valamennyi részt vevő tagállam számára nyitott, ugyanakkor a konkrét projektekben való részvétel már szelektívebb és önkéntes alapon szerveződik, ami eltérő integrációs szintekhez vezet az Európai Unión belül.³² A differenciálás egyszerre jelenik meg vertikális és horizontális formában is. A PESCO tehát a tagállamok számára nem egységes integrációs pálya, hanem differenciált részvételi struktúra. Az együttműködés kezdeti időszakában (2018–2020) még az olyan alapvető képességek fejlesztése volt fókuszban, mint a katonai mobilitás, logisztika, az egészségügyi támogatás és interoperabilitás, amely szélesebb körben tette lehetővé a tagállamok részvételét, a 2020-as évektől az együttműködés fókusza a technológiailag fejlettebb és összetettebb képességekre tolódott át, amely egyre nagyobb differenciálódást eredményezett a tagállamok között.³³ Így az ukrajnai háború kitörése után a PESCO egyre inkább a magas készségű és csúcstechnológiás védelmi képességek fejlesztését prioritizálta, tovább erősítve a centrum-periféria logikát az uniós védelempolitikában.³⁴ 2025-től mindez tovább fokozódott az újgenerációs lég- és rakétavédelemre, a kvantumtechnológiákra, a fejlett katonai rendszerekre és a védelmi innovációra történő kiemelt fókuszálással, amely azt eredményezte, hogy az Európai Unión belül a gazdaságilag és iparilag fejlettebb tagállamok tudják jobban a belső differenciálás előnyeit kihasználni.³⁵

Ezzel együtt az Európai Unió a védelempolitika mélyítését is megvalósítja. A 2022 márciusában elfogadott Stratégiai Iránytű³⁶ az EU gyors telepítésű kapacitásának kialakítását, a hírszerzés fejlesztését, a hibrid és kibereszközök bővítését, valamint a technológiai és ipari bázis megerősítését tűzte ki célul. A 2025 márciusában közzétett Fehér Könyv rögzítette, hogy az EU 2030-ra teljes védelmi készséget kíván elérni, miközben a nemzetközi partnerségeit is bővíteni kívánja, például Japánnal és Dél-Koreával.³⁷

Az orosz–ukrán háború elhúzódása és Donald Trump második beiktatása 2025-ben a védelempolitika külső differenciálását felerősítette. Világossá vált, hogy az Egyesült Államok nem garantálja többé Európa védelmét az európai államok jelentősebb bevonása nélkül.

A brit miniszterelnök, Keir Starmer, londoni biztonsági csúcstalálkozót hívott össze 2025. év elején, ahol összehozta az EU és nem-EU-tagállamok vezetőit, az Európai Bizottság és az Európai Tanács elnökét, a NATO főtitkárt, valamint Európa politikai és katonai szövetségeseinek (Kanada, Törökország) vezetőit. A franciák is vezető szerepet vállaltak az ún. tettekre szűk koalíciójának működtetésében, és a párizsi

32 Schimmelfennig, Leuffen és Rittberger 2015.

33 Az Európai Unió Tanácsa 2018; Az Európai Unió Tanácsa 2020.

34 Az Európai Unió Tanácsa 2021; Az Európai Unió Tanácsa 2022; Az Európai Unió Tanácsa 2023.

35 Az Európai Unió Tanácsa 2025.

36 Az Európai Unió Tanácsa 2022.

37 Európai Bizottság 2025.

csúcsra mintegy 30 ország katonai és civil vezetőit hívták meg. A brit–francia kezdeményezések, valamint a tettekrészek koalíciós logikája azt jelezte, hogy a cselekvőképesség érdekében egyes szereplők készek a gyors, rugalmas megoldásokra, akár az EU formális döntéshozatalának megkerülésével is. A folyamat politikai üzenete az, hogy akik cselekedni akarnak, nem feltétlenül várnak a huszonhetek konszenzusára, és találnak megoldást arra, hogy az olykor uniós kezdeményezések kerékkötő tagállamait is kihagyják az együttműködésből.

A tettekrészek koalíciója a már nem uniós tag Egyesült Királyságot is visszahozta az európai védelempolitika vezetői közé.³⁸ A koalíción belüli tagállami pozíciók ugyanakkor különbözőek. A balti államok számára a háború egzisztenciális fenyegetés, ezért a legerősebb elköteleződést szorgalmazzák; Lengyelország a védelmi erősítés egyik motorja, de földrajzi közelsége miatt óvatos a közvetlen ukrajnai katonai jelenlét kérdésében. Németországban a történeti tapasztalatok és a belpolitikai viták ellenére megerősödött az a felismerés, hogy az európai védelemben vezető szerep vállalása elkerülhetetlen. Dél-Európában a mediterrán instabilitás és a tengerbiztonság hangsúlyai adnak eltérő perspektívát, miközben a keleti fenyegetés kezelése is egyre inkább közös feladattá válik.

Közép-Európa is megosztott. Egyes kormányok a szankciós és nyilatkozati politikában rendszeresen akadályt jelentenek az EU-ban, így a „tettekrészek” köréből politikailag kiszorultak, miközben a szakértői, katonai és közigazgatási szinteken a kapcsolatok gyakran tovább élnek. A védelempolitika kormányzati természete sajátos. A minisztériumok, vezérkarok, ügynökségek, döntés előkészítő és végrehajtó struktúrák hálózata, amely részben képes áthidalni a felső szintű politikai konfliktusokat, de a stratégiai döntések végső soron mégis tagállami, vagyis kormányfői vagy elnöki felelősségben maradnak.

Az utóbbi néhány év azt is megmutatta, hogy a válságkezelés logikája gyors döntéshozatalt kíván, miközben az EU demokratikus legitimációját erősítő intézmények (különösen az Európai Parlament) nagyobb átláthatóságot és részvételt követelnek. Utóbbi azonban lassíthatja a döntéshozatalt. A Bizottság részéről erősebb a törekvés, hogy sürgősségi jogalapra támaszkodva gyorsítsa a döntéshozatalt, ez azonban politikai vitát gerjeszt arról, hol húzódik a határ a rendkívüli válságkezelés és a tartós intézményi megkerülés között. Mivel a védelempolitikát a tagállamok is a szuverenitásuk magjának tekintik, ők sem nézik jó szemmel a Bizottság aktivizmusát. Mindazonáltal a szakpolitika uniós szintű mélyítésének világos jele az, hogy a Fehér Könyv az EU védelmét már nem egy szakpolitikai mellékágnak, hanem az európai egységfolyamat egyik legfontosabb szervező elvének tekinti. Ahogy az a védelempolitika Szenes Zoltán³⁹ által megadott definíciójából következik, a védelmi ambíciók megvalósítása nemcsak jogi dokumentumokban és politikai deklarációkban keresendő, hanem gazdasági kérdés (költségvetési, ipari, innovációs) is. A tagállamok többsége elfogadta a védelmi kiadások növelésének irányát, de az még vitatott, hogy ezt milyen forrásokból képesek megvalósítani.⁴⁰

38 Koller és Éltető 2025, 74.

39 Szenes 2008.

40 Koller és Éltető 2025, 83.

Végezetül, a differenciálás külső dimenziójának tekinthetők az EU–NATO kapcsolatok is.⁴¹ Nem mindegyik uniós tagállam NATO-tag; Írország, Ciprus, Málta és Ausztria nem tagjai a szövetségnek. Mindazonáltal az EU–NATO együttműködés 2022 és 2025 között megerősödött. Az Európai Unió és a NATO által kiadott közös nyilatkozatban a két szervezet elkötelezte magát a stratégiai együttműködés kiterjesztése mellett a katonai mobilitás, a kiberbiztonság és a hibrid fenyegetésekkel szembeni reziliencia erősítése érdekében.⁴² Finnország 2023-ban, Svédország 2024-ben csatlakozott a NATO-hoz, amely világosan megmutatta, hogy a megváltozott geopolitikai helyzet ellenére az EU-tagállamok többsége továbbra is a NATO védelmét tekinti biztonsága legfontosabb garanciájának. A 23 uniós NATO-tagállam, elsősorban Trump elnök nyomására, a 2025. júniusi, hágai NATO-csúcson abba is beleegyezett, hogy 2035-ig a GDP-jük évi 5 százalékát a védelmi képességük fejlesztésére fordítják, amelyből 3,5 százalékot a katonai képességek fejlesztésére kell fordítani, és elkötelezték magukat amellett is, hogy az atlanti ellátási láncokat erősítik, a védelmet érintő kereskedelmi akadályokat felszámolják, és közös innovációs projekteket valósítanak meg.⁴³ Az uniós védelempolitika egyik legerősebb külső dimenziójaként a NATO-val való szoros kapcsolat minden bizonnyal a szövetségben részt vevők számára továbbra is megmarad azzal a célkitűzéssel, hogy az európai „pillér” erősebben és önállóbban érvényesüljön.

Összegzés

Az európai védelempolitika jelenkori fejlesztési irányai alapján az európai integrációban egyszerre azonosíthatók belső és külső differenciálási tendenciák.⁴⁴ Belső differenciálás figyelhető meg egyrészt az Európai Unión belül, ahol a szerződéses alapon létrehozott PESCO formálisan inkluzív, de ténylegesen eltérő részvételi és képességfejlesztési mintázatokat hoz létre. Másrészt abban is, hogy a tagállamok eltérő adottságai, szuverenitás-koncepciói és kormányzati politikai ambíciói eltérő formális és informális klubokat és koalíciókat hoznak létre. Ezzel párhuzamosan külső differenciálás is kibontakozik, amennyiben az európai védelem egyre inkább nem kizárólag az EU intézményi keretein belül szerveződik, hanem kormányközi alapon, rugalmas, részben EU-n kívüli partnereket is bevonó koalíciók (például a tettekre szék koalíciója), valamint a NATO-val való újraértelmezett és intenzív partnerség mentén formálódik. A jelenlegi fejlődési pályák arra utalnak, hogy a közös európai védelem nem egységes és lineáris folyamatként, hanem többsebességű, többcentrumú és részben nyitott, de olykor tartósan különálló együttműködési körökben értelmezhető, ahol a jövő kulcskérdése az lesz, hogy a belső és külső differenciálódás mennyiben lesz összeegyeztethető az európai stratégiai autonómia igényével, az európai uniós védelempolitika mélyítésével és a politikai legitimáció tagállami és uniós követelményével.

41 Koller és Éltető 2025, 92.

42 Európai Unió és NATO 2023.

43 Koller és Éltető 2025.

44 Koller és Éltető 2025, 91.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

Könyvek, könyvfejezetek és tanulmánykötetek

- Arató Krisztina, Koller Boglárka 2023. *Európa utazása. Integrációtörténet.* 3., átdolgozott kiad. Budapest: Gondolat.
- Berend, Ivan T. 2016. *The History of European Integration: A New Perspective.* London: Routledge.
- Dinan, Desmond 2020. *Europe Recast: A History of European Union.* 3. kiad. London: Palgrave Macmillan.
- Dinan, Desmond, Neill Nugent, and William E. Paterson 2017. *The European Union in Crisis.* London: Palgrave Macmillan.
- Dyson, Kenneth, and Angelos Sepos (szerk.) 2010. *Which Europe? The Politics of Differentiated Integration.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Gehler, Michael 2017. *Europa: Ideen – Institutionen – Vereinigung – Zusammenhalt.* Olzog ein Imprint der Lau Verlag & Handel KG.
- Gilbert, Mark 2021. *European Integration: A Political History.* Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Koller Boglárka 2014. Unity in a 'Different Way' or the New Logic of EU Integration: The Special Focus on the Post-Enlargement Period of ECE Countries.
In. Attila Ágh, Tamás Kaiser, and Boglárka Koller (Ed.): *10 Years After: Multi-level Governance and Differentiated Integration in the EU.* 62–83.
Budapest: Blue Ribbon Research Centre, King Sigismund Business School.
- Koller Boglárka 2017. Macro-regions as New Territorial Forms of Differentiated Integration in the European Union.
In. Ellen Bos, Christina Griessler, and Christopher Walsch (Ed.): *Die EU-Strategie für den Donaauraum auf dem Prüfstand: Erfahrungen und Perspektiven.* 51–72.
Baden-Baden: Nomos.
<https://doi.org/10.5771/9783845260921-51>
- Koller Boglárka 2019a. Többsebességű vagy menüválasztásos jövő? A differenciált integráció elméleti és gyakorlati kérdései az Európai Unióban.
In. Halmi Péter (szerk.): *Tagállami integrációs modellek: A gazdasági kormányzás új dimenziói az Európai Unióban.* 51–67. Budapest: Dialóg Campus.
- Koller Boglárka 2019b. Differentiated Union. The Only Way Forward or One That Leads to Desintegrations?
In. Violaine Delteil and Xavier Richet (Ed.): *L'Europe, une fracture à retardement: Intégration asymétrique, dépendances, fragmentation.* 97–118. Paris: L'Harmattan.
- Koller Boglárka 2019c. Differentiated Integration in the European Union: The 'New-Old' Way of European Integration.
In. Alexei D. Voskressenski and Boglárka Koller (Ed.): *The Regional World Order: Transregionalism, Regional Integration, and Regional Projects across Europe and Asia.* 63–76. Lanham, MD: Lexington Books.
- Leruth, Benjamin, and Christopher Lord (Ed.): 2018. *Differentiated Integration in the European Union: Many Concepts, Sparse Theory, Few Data.* London: Routledge.
- Leuffen, Dirk, Berthold Rittberger and Frank Schimmelfennig 2022. *Integration and Differentiation in the European Union: Theory and Policies.* 2. kiad. Cham: Palgrave Macmillan.
- Molnár Anna 2018. Az Európai Unió külkapcsolati rendszere és eszközei: a kapcsolatokatól a kül-, a biztonság- és védelempolitikáig. Budapest: Dialóg Campus Kiadó.
- Perot, Elie, and Stephan Klose. 2022. Differentiation in EU Security and Defence Policy.
In. Benjamin Leruth, Stefan Gänzle, Jarle Trondal (Ed.): *The Routledge Handbook of Differentiation in the European Union.* 426–440. London: Routledge.
- Risse, Thomas 2004. Social Constructivism and European Integration.
In. Antje Wiener, Thomas Diez (Ed.): *European Integration Theory.* 15–9175.
Oxford: Oxford University Press.
- Stubb, Alexander C.-G. 2002. *Negotiating Flexibility in the European Union: Amsterdam, Nice and Beyond.* Houndmills: Palgrave Macmillan.

Folyóiratcikkek és tanulmányok

- Amadio Viceré, Maria Giulia 2022. EU Foreign Policy Integration at Times of War: From Short-Term Responses to Long-Term Solutions. *IAI Commentaries*, 22/63.
- Amadio Viceré, Maria Giulia and Monika Sus 2023. Differentiated Cooperation as the Mode of Governance in EU Foreign Policy. *Contemporary Security Policy*, 44 (1): 4–34.
- Andersen, Svein S., and Nick Sitter 2006. Differentiated Integration: What Is It and How Much Can the EU Accommodate? *ARENA Working Paper*, 2/2006.
- Avbelj, Matej 2008. Revisiting Flexible Integration in Times of Post-Enlargement and Lustration of EU Constitutionalism. *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, 4.
- Böttner, Robert 2022. The Instrument of Enhanced Cooperation: Pitfalls and Possibilities for Differentiated Integration. *European Papers*, 7 (1): 1145–1162.
- De Neve, Jan-Emmanuel 2007. The European Union? How Differentiated Integration Is Reshaping the EU. *European Integration*, 29 (4): 503–521.
- Ehlermann, Claus-Dieter 1995. Increased Differentiation or Stronger Unity? *EUI Working Paper PSC* No. 95/21.
- Ewers-Peters, Nele Marianne, and Cornelia Baciu 2022. Differentiated Integration and Role Conceptions in Multilateral Security Orders: A Comparative Study of France, Germany, Ireland and Romania. *Defence Studies*, 22 (4): 666–688.
- Faure, Samuel B. H., Thibaut Joltreau, and Andy Smith 2019. The Differentiated Integration of Defence Companies in Europe: A Sociology of (Trans)National Economic Elites. *European Review of International Studies*, 6 (2): 135–162.
- Hoeffler, Catherine 2019. Differentiated Integration in CSDP Through Defence Market Integration. *European Review of International Studies*, 6 (2): 43–70.
- Iversen, Johannes, and Christoffer Kolvraa 2007. European Neighbourhood Policy as Identity Politics. Előadás, EUSA Tenth Biennial International Conference, Montreal, 2007. május 17–19.
- Koller, Boglárka 2012a. Klubtagságok az EU-ban: A differenciált integráció gyakorlati és elméleti vonatkozásai. *Politikatudományi Szemle*, 21 (1): 32–57.
- Koller Boglárka. 2012b. The Takeoff after Lisbon: The Practical and Theoretical Implications of Differentiated Integration in the EU. *World Political Science*, 8 (1). <https://doi.org/10.1515/1935-6226.1111>
- Koller Boglárka és Éltető Andrea 2025. Három pillér, egy cél: A közös európai védelem megteremtésének kihívásai és lehetőségei. *Külgazdaság*, 69 (7–8): 72–100. <https://doi.org/10.47630/KULG.2025.69.7-8.72>
- Kölliker, Alkuin 2001. Bringing Together or Driving Apart the Union? Towards a Theory of Differentiated Integration. *West European Politics*, 24 (4): 125–151.
- Král, David. 2008. Multi-speed Europe and Differentiated Integration.
- Martill, Benjamin, and Carmen Gebhard 2023. Combined Differentiation in European Defense: Tailoring Permanent Structured Cooperation (PESCO) to Strategic and Political Complexity. *Contemporary Security Policy*, 44 (1): 97–124.
- Molnár Anna 2024. Az ukrajnai orosz invázió hatása az Európai Bizottság szerepére a védelmi ipar és a védelempolitika területein. *Hadtudomány*, 34 (4): 3–18. <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2024.34.4.3>
- Philippart, Eric, and Geoffrey Edwards 1999. The Provisions of Closer Cooperation in the Treaty of Amsterdam: The Politics of Flexibility in the European Union. *Journal of Common Market Studies*, 37 (1): 87–108.
- Rhinard, Mark 2019. The Crisisification of Policy-Making in the European Union. *Journal of Common Market Studies*, 57 (3): 616–633.
- Rieker, Pernille, and Mathilde Tomine Eriksdatter Giske 2021. European Defence Beyond Institutional Boundaries: Improved European Capacity on the Global Stage? *NUPI Policy Brief*, 13/2021.
- Rieker, Pernille, and Mathilde Tomine Eriksdatter Giske 2023. EU(ropean) Actorness in a Shifting Geopolitical Order: Strategic Autonomy Through Differentiated Integration. *EU3D Future of Europe Blog*, 2023. augusztus 14.

- Schimmelfennig, Frank 2019. Differentiated Integration and European Union Politics. Oxford Research Encyclopedia of Politics.
- Schimmelfennig, Frank, Dirk Leuffen and Berthold Rittberger 2015. The European Union as a System of Differentiated Integration: Interdependence, Politicization and Differentiation. *Journal of European Public Policy*, 22 (6): 764–782.
- Siddi, Marco, Tyyne Karjalainen, and Juha Jokela. 2021. Differentiation and the European Union's Foreign and Security Policy. *EU IDEA Research Paper*, No. 9.
- Stubb, Alexander C.-G. 1996. A Categorization of Differentiated Integration. *Journal of Common Market Studies*, 34 (2): 283–295.
- Stubb, Alexander C.-G. 1997. The Amsterdam Treaty and Flexible Integration: A Preliminary Assessment.
- Szenes, Zoltán 2008. A védelempolitika fogalma, tartalma és határai. *Nemzet és Biztonság*, 1 (2): 27–34.
- Tekin, Funda, and Wolfgang Wessels 2008. Flexibility within the Lisbon Treaty: Trademark or Empty Promise? *Eipascopes*, 2008/1: 25–31.
- Zeitlin, Jonathan, Francesco Nicoli, and Brigid Laffan. 2019. Introduction: The European Union Beyond the Polycrisis? Integration and Politicization in an Age of Shifting Cleavages. *Journal of European Public Policy*, 26 (7): 963–976.
- Jogszabályok és európai uniós dokumentumok
- Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ). 2016. Konszolidált változat. *Az Európai Unió Hivatalos Lapja* C 202, 2016. június 7. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:12016E/TXT>
- Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ). 2016. Konszolidált változat. *Az Európai Unió Hivatalos Lapja* C 202, 2016. június 7. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:12016M/TXT>
- Az Európai Unió Tanácsa. 2018. A Tanács következtetései a biztonságról és védelemről az EU globális stratégiájának összefüggésében (Council Conclusions on Security and Defence in the Context of the EU Global Strategy). 14149/18.
- Az Európai Unió Tanácsa. 2020. A Tanács következtetései a PESCO 2020. évi stratégiai felülvizsgálatáról (Council Conclusions on the PESCO Strategic Review 2020). 13188/20.
- Az Európai Unió Tanácsa. 2021. PESCO: tanulságok és a továbblépés iránya (PESCO: Lessons Learned and the Way Forward). 10966/21.
- Az Európai Unió Tanácsa. 2022. A biztonság és védelem stratégiai iránytűje – egy olyan Európai Unióért, amely megvédi polgárait, értékeit és érdekeit, valamint hozzájárul a nemzetközi békéhez és biztonsághoz (A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that Protects Its Citizens, Values and Interests and Contributes to International Peace and Security). 7371/22. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>
- Az Európai Unió Tanácsa. 2023. A Tanács következtetései a PESCO stratégiai felülvizsgálatáról (Council Conclusions on the PESCO Strategic Review).
- Az Európai Unió Tanácsa. 2025. Uniós védelmi készenlét: a Tanács elindítja az új PESCO-projektek 6. hullámát (EU Defence Readiness: Council Launches 6th Wave of New PESCO Projects). 2025. május 27.
- Európai Bizottság és az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője. 2025. FEHÉR KÖNYV Az európai védelemről – Készenlét 2030 (Joint White Paper for European Defence Readiness 2030). JOIN(2025) 120 final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025JC0120>
- Európai Tanács. 2003. Biztonságos Európa egy jobb világban: európai biztonsági stratégia (A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy). Brüsszel. <https://www.consilium.europa.eu/media/30823/qc7809568enc.pdf>
- Európai Külügyi Szolgálat. 2016. Közös jövőkép, közös fellépés: erősebb Európa. Az Európai Unió kül- és biztonságpolitikára vonatkozó globális stratégiája (Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy). Brüsszel, 2016. június.
- Európai Unió és NATO. 2023. Közös nyilatkozat az EU–NATO együttműködésről (Joint Declaration on EU–NATO Cooperation). 2023. január 10. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_210549.htm